O‘QUVCHILARGA EKOLOGIK TA’LIM BERISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Hamroyeva Nozima Muhiddinovna
Buxoro innovatsiyalar universiteti
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20267976

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘quvchilarga ekologik ta’lim berishda pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati, mazmuni va samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, ekologik bilimlarni shakllantirishda interfaol metodlar, innovatsion yondashuvlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o‘rni tahlil qilingan. O‘quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirish, tabiatga ongli munosabatni shakllantirish va ekologik muammolar yuzasidan mas’uliyat hissini oshirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni ekologik tarbiyaning samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: ekologik ta’lim, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, ekologik madaniyat, innovatsion yondashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ekologik tarbiya, ta’lim samaradorligi, o‘quvchi faolligi, tabiatni muhofaza qilish.

Zamonaviy ta’lim tizimida ekologik ongni shakllantirish jarayoni faqat an’anaviy bilim berish bilan cheklanmay, balki shaxsning faol, mustaqil va mas’uliyatli pozitsiyasini rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlar asosida amalga oshiriladi. Bugungi kunda ekologik ta’limda kompetensiyaviy, integratsion, shaxsga yo‘naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Faoliyatga asoslangan yondashuvda esa bola bevosita amaliy faoliyat orqali ekologik bilimlarni o‘zlashtiradi, bu esa uning tabiatga nisbatan hissiy va amaliy munosabatini kuchaytiradi. Shu sababli zamonaviy pedagogik yondashuvlar ekologik ongni shakllantirish jarayonini yanada samarali va barqaror qiladi[1].

Ekologik ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo‘llash bolalarning qiziqishini oshirish, ularning faolligini kuchaytirish va ekologik bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlar, xususan, aqliy hujum, klaster, Venn diagrammasi, suhbat va muammoli vaziyatlar orqali bolalarda ekologik tafakkur rivojlanadi.

So‘nggi yillarda STEAM ta’limi va raqamli texnologiyalar ham ekologik ta’lim jarayoniga keng joriy etilmoqda. Bu esa bolalarda nafaqat ekologik bilim, balki zamonaviy texnologiyalar orqali ekologik muammolarni tushunish va yechim topish ko‘nikmasini shakllantiradi[2].

Tabiatni muhofaza qilish hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish g‘oyalarini keng jamoatchilik to‘liq anglab yetgan taqdirdagina ushbu yo‘nalishda samarali natijalarga erishish mumkin. Shu boisdan, ekologik bilimlarni targ‘ib qilish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Bu jarayonda umumta’lim maktablarining o‘rni alohida ahamiyatga ega bo‘lib, o‘quvchilarda tabiatga mehr, hurmat va ehtiyotkorlik tuyg‘ularini shakllantirish ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

[1] Mirtursunov Z. O‘zbek xalq pedagogikasi. – T.: „Fan”, 1973. 124 bet

[2] O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni, “2022-2026- yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi”, 28.01.2022- yildagi PF- 60-son

Tabiatni o‘rganish va uni muhofaza qilishga oid bilimlarni berishda o‘lkashunoslik yondashuvi muhim didaktik ahamiyat kasb etadi. Tabiatni anglash, unga mehr qo‘yish va uni asrab-avaylash jarayoni eng avvalo o‘z hududidan boshlanishi lozim. Maktab ta’limi o‘quvchilarga o‘z yashash hududi tabiatini chuqur bilish, uning go‘zalligidan estetik zavq olish, aholining xo‘jalik faoliyati tabiiy sharoit bilan uzviy bog‘liqligini anglash hamda o‘lkani ekologik jihatdan muhofaza qilishda bevosita ishtirok etish imkonini yaratishi zarur.

Ekologik bilimlarni o‘zlashtirishda o‘quvchilarning amaliy faoliyatda ishtirok etishi alohida ahamiyatga ega. Chunki amaliy tajribaga asoslanmagan bilimlar yetarlicha mustahkam bo‘la olmaydi. O‘quvchilar tabiatni muhofaza qilish jarayonida bevosita ishtirok etgan taqdirda ular zarur bilim, ko‘nikma va malakalarni chuqur egallaydi[3].

O‘quvchilarni chiqindi tashlanadigan joylar, zovurlar, ko‘llar va kanallar holati bilan tanishtirish, iflos suv oqimlarini bevosita kuzatish imkonini yaratish ularda ekologik mas’uliyat hissini kuchaytiradi. Shu bois har bir nazariy va amaliy ekologik mashg‘ulot yuqori darajada ta’sirchan tashkil etilishi lozim.

Agar ta’lim-tarbiya jarayoni yuqoridagi tamoyillar asosida tashkil etilsa, bir qator muhim natijalarga erishish mumkin. Jumladan, o‘quvchilar ongida tabiatdagi barcha mavjudotlarning o‘zaro bog‘liqligi va uyg‘unligi haqida aniq tasavvur shakllanadi. Shuningdek, tabiatga ehtiyotkorona munosabat, tejamkorlik va ekologik mas’uliyat hissi mustahkamlanadi[4]

Ekologik ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo‘llash bolalarning qiziqishini oshirish, ularning faolligini kuchaytirish va ekologik bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlar, xususan, aqliy hujum,

klaster, Venn diagrammasi, suhbat va muammoli vaziyatlar orqali bolalarda ekologik tafakkur rivojlanadi.

O‘yin texnologiyalari, ayniqsa eko-o‘yinlar, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalar uchun juda samarali hisoblanadi. O‘yin jarayonida bola tabiatni asrash, chiqindilarni to‘g‘ri ajratish, suv va energiyani tejash kabi ekologik odatlarni amaliy tarzda o‘zlashtiradi. Bu esa ekologik ongning tabiiy shakllanishiga olib keladi.

So‘nggi yillarda STEAM ta’limi va raqamli texnologiyalar ham ekologik ta’lim jarayoniga keng joriy etilmoqda. Bu esa bolalarda nafaqat ekologik bilim, balki zamonaviy texnologiyalar orqali ekologik muammolarni tushunish va yechim topish ko‘nikmasini shakllantiradi.

Ekologik ongni samarali shakllantirish uchun yaxlit metodik tizim ishlab chiqish zarur bo‘lib, u maqsad, mazmun, metod, vosita va natija birligini ta’minlashi kerak. Bunday tizimda ekologik ta’lim bosqichma-bosqich amalga oshiriladi va har bir bosqich bolaning yosh xususiyatlariga moslashtiriladi.

O’quvchilarni bilish faoliyatini faollashtirish deganda, o’quvchilarda yuqori darajada motiv, bilim va ko’nikmalarni o’zlashtirishga bo’lgan ongli extiyoj, natijaning yuqoriligi va ijtimoiy normalarga mos xuquqining paydo bo’lishi tushuniladi. Mazkur tipdagi faollik xar doim ham vujudga kelmaydi. Faqat o’quvchining maqsadga muvofiq pedogogik ta’sir ko’rsatishi va ularni pedogogik psixologik muhitini tashkil etish mahorati tufayligina vujudga keladi. Ekologik tarbiya berishda maqsadga muvofiq ta’sir ko’rsatish ijtimoiy psixologik muxitni vujudga keltirishni o’qituvi tomonidan qo’llanilgan pedogogik texnologiyalarga bog’liq bo’ladi. Pedagogik texnologiya turlari quyidagi jadvalda keltirilgan.

[3] M.Mamardashvili. M.K. Soznanie i tsivilizatsiya. «Priroda» jurnali 1988 yil, 11-son.

[4] Ibroxim Karimov. «Ma’naviyat, falsafa va xayot» Toshkent.,Fanlar Akademiyasi «Fan» 2001 yil.

Masalan, didaktik o‘yin texnologiyalarida ta’lim berish, rivojlantirish, tarbiyalash va kommunikativ funksiyalar asosiy o‘rinda bo‘lsa, muammoli ta’lim texnologiyasida esa mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, ijodiy faoliyatga yo‘naltirish va aqliy faoliyat usullarini shakllantirish yetakchi hisoblanadi.

Shu asosda pedagogik texnologiyalarning didaktik funksiyalarini tahlil qilish va ularni dars jarayoniga to‘g‘ri tatbiq etish muhim ahamiyatga ega.

Didaktik o‘yin texnologiyalarining o‘ziga xos xususiyatlari

1. O‘quvchilarning bilish va o‘yin faoliyatini uyg‘unlashtirish.
2. O‘yin faoliyatini tashkil etish bosqichlarini to‘g‘ri belgilash.
3. Didaktik o‘yinli darslarga qo‘yiladigan talablarni aniqlash.
4. O‘yinlarning mazmuni va mohiyatini to‘g‘ri tanlash.
5. Didaktik o‘yin turlarini dars jarayonida samarali qo‘llash.
6. Darsning texnologik xaritasini ishlab chiqish.

Didaktik o‘yinli darslar o‘quvchilarning bilim olish jarayonini o‘yin faoliyati bilan uyg‘unlashtirgan holda tashkil etiladi. Bunday darslarda o‘quvchilar faolligi oshadi, bilimlarni amaliy qo‘llash imkoniyati kengayadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarga ekologik ta’lim berishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali o‘quvchilarning ekologik bilimlari kengayadi, tabiatga bo‘lgan ongli munosabati shakllanadi hamda ekologik muammolarga befarq bo‘lmaslik ko‘nikmasi rivojlanadi. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya vositalari va innovatsion yondashuvlar dars jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi. Natijada, o‘quvchilarda ekologik madaniyat, mas’uliyat va tabiatni asrashga bo‘lgan ehtiyoj mustahkamlanadi. Shu bois ekologik ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalardan oqilona foydalanish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirtursunov Z. O‘zbek xalq pedagogikasi. – T.: „Fan”, 1973. 124 bet
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni, “2022-2026- yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi”, 28.01.2022- yildagi PF- 60-son
3. M.Mamardashvili. M.K. Soznanie i tsivilizatsiya. «Priroda» jurnali 1988 yil, 11-son.
4. Ibroxim Karimov. «Ma’naviyat, falsafa va xayot» Toshkent.,Fanlar Akademiyasi «Fan» 2001 yil.